

UrbanFestival ili svršeno buduće vrijeme

Agata Juniku donosi osvrt na ovogodišnji UrbanFestival, ali se prisjeća i prijašnjih izdanja festivala koji je, "teškim temama usprkos, lak za konzumaciju – uvijek ćete nešto dobiti, samo treba malčice "zagrebati"!".

Javna umjetnost (žanr poznatiji kao public art) ona je umjetnost koja se proizvodi u javnom prostoru, ali ako i samo ako istovremeno i proizvodi javnost. A javnost – znamo to još od doba Sokrata – nastaje kada nastupi antagonizam (čitaj: političko), odnosno tamo gdje su na djelu konflikt i rasprava. U tom smislu, svaka "prava" javna umjetnost je ujedno i politička. Pri tome ne treba smetnuti s uma etimologiju koja nam kaže da je političko ono što se bavi poslovima i pitanjima polisa, tj.

grada.

Ovaj brzi tečaj "filozofije bez po muke" stavljen je na čelo teksta o UrbanFestivalu jer se u njemu prije svega želi reći kako je riječ o umjetničkom, kulturnom i kulturno-političkom projektu koji je, nakon prve petoljetke, odnosno šest izdanja, postao – s priličnom dozom sigurnosti može se tvrditi – svojevrsni živući spomenik javnoj umjetnosti. Spomenik koji, međutim, hoda Zagrebom posve nemonumentalno, crtajući neke vlastite geo- i koreo- grafije grada, a opet istovremeno slušajući puls i slijedeći prakse njegovih građana.

UrbanFestival, što ga je 2000. godine pokrenula, a 2001. prvi puta realizirala **Lokalna baza za osvježenje u kulturi (BLOK)**, od početka se doslovce na-metnuo, tj. impregnirao arhitektonski i semantički definiranu urbanu jezgru Zagreba, kao i pripadajuće joj slučajne i namjerne prolaznike. Iako tada još u formi više-manje standardnog uličnog festivala, ovaj kolektivni kustoski projekt je – baveći se odnosom privatnog i javnog, a odmah iduće godine socioekonomskim posljedicama globalizacije – precizno fokusirao neuralgične točke grada i društva, čime je ubrzo zaslužio biti svrstanim među relevantne aktere nezavisne i angažirane kulturne scene.

U potrazi za postizanjem što veće vidljivosti festival iz godine u godinu podliježe strukturalnim i organizacijskim promjenama, osporavajući upravo sam princip festivalske forme. Tako se festival održavao u nekoliko smjena tokom ljetne sezone, ad-hoc intervencijama, pa vikendima tokom čitave godine. Želja za što manjom reprezentativnošću, a što većom prezentnošću, dovela je dakle prije dvije godine do doslovnog samoukidanja, odnosno preimenovanja u **ExUrbanFest**. Prošle jeseni, BLOK se pojavljuje kao jedan od glavnih agenata i producenata šire zajedničke politički angažirane manifestacije zvane **Operacija:Grad!**, koja će se događati u kompleksu bivše tvornice Badel Gorica, s idejom da se trasira put, tj. otvori platforma, za osnivanje Centra za mlade. Danas znamo da su obećanja mladima, dobivena od predstavnika gradskih vlasti, otišla u vjetar te da se akcija nastavlja pod imenom **Pravo na grad**.

Istoimena akcija je tako bila impregnirana, između ostalog, i u program ovogodišnjeg UrbanFestivala koji se održavao u samo naizgled klasičnom formatu sedmodnevnih kulturnih manifestacija - od 7. do 15. rujna. Sintagmom u podnaslovu - "Politike prostora" - željelo se podvući osnovne namjere i pravce istraživanja grada, što se svodi na tri ključna pitanja: "Tko

posjeduje grad?", "Tko njime dominira, odnosno upravlja?" i "Na koji način proizvesti prostore zajedništva?".

Za razliku od ustaljenih domaćih festivalskih praksi, Urbanfestival vrlo rijetko "kupuje" gotove projekte, već ih uglavnom producira sam. Ozbiljnost ovogodišnje teme, ili bolje reći, aktualnog političkog trenutka u Gradu Zagrebu, nalagala je i dodatni trud, pa su organizatori još ovog proljeća ugostili sve odabrane autore koji su, boraveći po nekoliko dana ili tjedana u gradu, imali dovoljno vremena da osluhnu socijalni puls njegovih stanovnika, lociraju diskutabilne točke te, uz pomoć lokalnih inicijativa, koncipiraju i realiziraju svoje projekte.

Što zbog socijalnog konteksta u kojem je nastao, što zbog kompleksnosti i rizičnosti izvedbe, light-motiv festivala bio je tako projekt **Radio Mamutica** što su ga, uz pomoć participacije stanovnika zagrebačke četvrti Travno, realizirali članovi njemačke radio-aktivističke i umjetničke grupe *Ligna*. *Ole Frahm*, *Michael Hueners* i *Torsten Michaelsen* – medijski teoretičari i radijski umjetnici iz Hamburga - osnovali su početkom 90-ih godina slobodnu i nekomercijalnu radio stanicu *Freies Sender Kombinat*, dok pod imenom *Ligna* postavljaju i performativne radio-komade u kojima emitiranje in-situ utječe na proces, odnosno od 2002. godine razvijaju koncepte koji pokušavaju odgovoriti na pitanje kako medij radija može intervenirati u javni i često kontrolirani prostor. Istražujući neuralgične točke Zagreba, Travno im se učinilo najzanimljivijim zbog političkog sukoba nastalog vezano uz izgradnju crkve na dijelu parka koji je pripadao stambenoj zgradi s oko 4 000 stanara, poznatijoj kao Mamutica.

Urbana intervencija *Reinigungsgesellschaft* iz Njemačke predložila je, također u suradnji s angažiranim građanima, privremeno promijenjenu stvarnost u obliku preimenovanja zagrebačkih ulica: Trg bana Jelačića je tako tjedan dana "nosio" alternativno ime *Trg žrtava patrijarhata*, a Trg Stjepana Radića – koji je sjedište Skupštine Grada – zvao se tih dana *Trg obećanja*.

Konstruktima "osobnih priča" i "službene povijesti" bavio se i tehnički mnogo zahtjevniji projekt **Cargo Sofia**, zbog kojeg se UrbanFestival u večernjim satima selio iz napučenog centra grada i novozagrebačkih nebodera u hladne pejzaže industrijske zone na istočnim djelovima gradske zaobilaznice. Švicarski redatelj *Stefan Kaegi*, član danas već proslavljenog njemačkog kolektiva *Rimini Protokoll*, tematizirao je u ovoj predstavi formalno proširenje Europske Unije kao istovremeno širenje polja legalizirane eksploatacije radnika iz post-socijalističkih zemalja, kojoj smo svjedoci u najokrutnijem stadiju kapitalizma.

Ako je riječ o UrbanFestivalu kao najvećem poligonu javne umjetnosti posljednjih godina – na čemu je do sada bio naglasak – svakako treba izdvojiti i nekoliko "ranih radova" koji će ostati amblematični: **Stan** - projekt slovenskog umjetnika *Gregora Kamnikara* koji je resemantizirao prostor-vrijeme Trga bana Jelačića doslovce nastanivši na 24 sata svoje izvođače oko Manduševca; performans **Lady Godiva** u kojemu je *Vlasta Delimara*, gola, projahala donjogradskom jezgrom, uključujući i glavni gradski trg; performanse – simulirane turističke ture - što ih je BLOK organizirao ispred nadzornih kamera koje kontroliraju mjesta komprimirane moći poput Trga hrvatskih vladara.

Još jedan važan projekt - javnosti prvi put predstavljen na UrbanFestivalu - koji je poslije bio bazom mnogih drugih umjetničkih projekata i intervencija u sklopu festivala a i šire – bio je **Nevidljivi Zagreb** *Platforme 9.81*, koji je propitivao mogućnosti urbanističke i socijalne revitalizacije napuštenih, propalih industrijskih građevina i postrojenja lociranih uz željezničku prugu. Najveći od projekata koji se izravno gradio na bazi **Nevidljivog Zagreba**

upravo je kulturno-politička akcija **Operaciji Grad!**, koja se u rujnu prošle godine održavala u kompleksu bivše tvornice Badel Gorica. Pretenzije više desetaka inicijativa s vaninstitucionalne kulturne scene spram upravo tog neiskorištenog prostora simbolično su obilježene postavljanjem spomen-ploče koja, posredstvom umjetnika *Željka Zorice*, "otkriva povijesnu istinu" da je *Boris Bakal* – jedno od ključnih imena neovisne umjetničke scene grada Zagreba i čest sudionik UrbanFestivala, koji posljednjih godina uglavnom surađuje s "mladima" u zahtjevima za osnivanje Centra za mlade - još davnih dana dobio na korištenje upravo taj prostor te, zajedno s paleontologom, kartašem i vinopijom, doktorom H.C. Zabludovskim, anticipirao mogućnost da se tu dogodi nešto važno za proizvodnju i prezentaciju različitih kulturnih proizvoda. "Formalno pravno, to

znači da bi predstavnici Grada morali pitati kulturne poslanike što će se s tim prostorom dogoditi. Stoga mislim da bi se kulturna mreža mladih trebala ozbiljno posavjetovati s nekim dobrim pravnikom. Boris Bakal ima čak i potpisane papire koji tvrde da će se taj prostor dati na korištenje vaninstitucionalnoj kulturi" - reći će Zorica godinu dana kasnije u jednom intervjuu, ekstenirajući tako "život" spomenutog djela (čina postavljanja spomen ploče) koje se, u bazi, bavi pitanjima medijske manipulacije.

I tu smo već u finom tkanju utopističkog, što je poetsko-politička linija koju je UrbanFestival oduvijek njegovao, paralelno s onom eksplicitnije angažiranom. Mogli bismo tu notu – posudivši termin od *Svetlane Boym* – nazvati reflektivnom nostalgijom. Prema spisateljici – koja je fenomen proučavala u postsocijalističkoj Moskvi i Petrogradu - riječ je o nostalgiji koja je sastavni dio sadašnjosti i budućnosti grada. "Kada je ironična i refleksivna, teži da bude prospektivna, a ne retrospektivna, neka vrsta svršenog budućeg vremena. To nije nostalgija za idealnom prošlašću, već samo za njenim mnogim mogućnostima koje nisu ostvarene... Nostos, dakle izgubljeni zavičaj nostalgije, je potencijalnost samog mjesta."

U tom smislu, UrbanFestival jest i samo ulični festival koji, osim zdravog razuma, građanima donosi humor, veselje i radost svakodnevnice. On iz godine u godinu kreira neki Nezvanični Zagreb koji vam otvara mogućnost da u isto vrijeme budete aktivni angažirani gledatelj i neobavezni šetač. Drugim riječima, možete planirano krenuti u personalizirani virtualno vođeni obilazak grada, na burzi kupiti problem ili sudjelovati u vlastitoj otmici te potom s teroristima ispijati whisky u jurećem autu, ali možete i kao flaneur - slijedom slučajnosti koje to nisu - susresti plesača u tramvaju, proći pored fasade koja pjeva, saznati priču o nekoj velikoj a zaboravljenoj ženi, usvojiti krpenu južnoameričku lutku ili, jednostavno, povezanih očiju, čavrljati cijelu večer s čudnovatm Ircem, u oblaku alkoholnih para. UrbanFestival je, teškim temama usprkos, lak za konzumaciju – uvijek ćete nešto dobiti, samo treba malčice "zagrebatl".

Odmah nakon prvog izdanja, kada je u po logici klasičnog uličnog festivala do publike dolazio spontano, UrbanFest je zapao u svojevrsnu recepcijsku krizu, uzrokovanu činjenicom da je programirao uglavnom minimalističke projekte nepripremljenom prolazniku poluidljivih ili nevidljivih intervencija, projekte koji su sklapali virtualne mape grada ili pak projekte koji su za realizaciju zahtjevali aktivnu intelektualnu i fizičku participaciju gledatelja. U međuvremenu, organizatori su stvorili fini balans između intimističkih ili aktivističkih intencija i fizičke vidljivosti odnosno prezentnosti, čime je festival dosegao visoko kvalitetnu razinu recepcije među građanima.

Piše: **Agata Juniku**

KOMENTARI

www.kulturpunkt.hr | info@kulturpunkt.hr